

Náboženská komunikácia: Mediálny obraz kresťanstva

Fakulta sociálnych vied Univerzity Karlovej,
Praha 8. februára 2018

Už piaty ročník medzinárodných vedeckých konferencií venovaných problematike náboženskej komunikácie bol tohto roku zameraný na tému *Mediálny obraz kresťanstva*. Ako v predchádzajúcich rokoch, organizátorom bola Katedra marketingovej komunikácie a PR na Fakulte sociálnych vied Univerzity Karlovej v Prahe. Konferencia, konaná 8. februára 2018, mala za cieľ interdisciplinárnym prístupom hodnotiť komunikačné stratégie cirkví, ale aj obraz náboženstva vytváraný prostredníctvom svetských médií. Veľmi intenzívny program s 22 prednáškami mal napriek rýchlemu tempu hodnotný obsah i časovú proporčnosť. Podrobné referáty prinesie plánovaný zborník. Je zaujímavé, že popri dvoch prednášajúcich z Poľska až šestnásť prednášajúcich bolo z rôznych inštitúcií slovenského akademického prostredia. Podľa tematického zamerania možno príspevky rozdeliť do dvoch obsahových celkov: a) širší a užší teoretický rámec sledovanej problematiky mediálneho obrazu kresťanstva; b) konkrétne témy, podložené analýzou konkrétnych médií alebo cirkevnej problematiky. V našej správe prinesieme stručnú charakteristiku príspevkov v tomto logickom členení.

a) Mediálny obraz kresťanstva v širšom i užšom teoretickom kontexte

Téme *Kybernetická komunikácia ako výzva pre kresťanstvo* sa v úvodnom príspevku venoval Štefan Šrobár. Poukázal na revolučnú premenu tlačovo-rozhlasovo-televíznej éry, (v ktorej „mnohí“ rozhodovali o tom, o čom majú „mnohí“ rozmýšľať), na éru, v ktorej vďaka internetu „mnohí“ v sieti hovoria k mnohým. Osobitnou výzvou pre kresťanstvo je podľa autora veľká hodnota virtuálneho spoločenstva, resp. samoorganizovanie sa, ako aj tzv. „usporiadajúca prítomnosť“. On-line prítomnosť kresťanstva môže spočívať aj vo vypracovaní pravidiel on-line existencie. Úlohou kresťanstva v oblasti virtuálnej komunikácie je prispieť do formulovania dôležitých otázok života spoločnosti a nemôže byť ľahostajné, či si v búrlivom privatizovanom internete zachová verejný priestor.

Prednáškou *Cez krásu k pravde a dobru: Príspevok náboženskej viery do pozitívnej formácie vizuálnej kultúry* jej autor Marián Gavenda z RKCMF UK pozerá na interakčný vzťah medzi Cirkvou a médiami v opačnom zmysle. Navrhuje, že popri otázke prezentácie života Cirkvi či jej evanjelizačného úsilia prostredníctvom médií sa treba venovať aj možnosti vplyvu či prínosu cirkví do mediálneho sveta ako takého. Stavia na fakte, že vizuálne vnímanie súčasnej obrazovej kultúry podporuje rozvoj zmyslu pre krásu. Často je súčasne no-

siteľkou nepravdy a tvorkyňou post-pravdivej kultúry. Ten istý fenomén však možno využiť aj pozitívne. Skutočné vnímanie krásy rozvíja v človeku aj cit pre pravdu a dobro. Toto prepojenie pozná duchovná teológia ako „integritu čnosti“. Príspevok má za cieľ poukázať na súvzťažnosť základných atribútov pravdy, krásy a dobra a ich rozvinutie v novej mediálnej paradigme.

Revolučné názory priniesol aj Peter Grečo z Inštitútu pre humanitnú formáciu v štúdiu na tému *Kultúra ducha a kontrastná spoločnosť*. Poukazuje na niektoré princípy davového správania, na základe ktorých je atomizovaný jedinec neskoroliberálnej epochy manipulovaný nadvládou masmédií. Masová spoločnosť a konzum degradujú aj kultúru na obchodný artikel, z človeka robia tovar a takto vytvárajú symptómy rozpadu individuality a degradáciu človeka. Z pozície existenciálneho personalizmu autor podáva východiská na prekonanie takejto krízy civilizácie v redukcii materiálnej kultúry a budovaní kultúry ducha. Inšpirácie kresťanskej askézy aplikuje na masmediálnu sféru. Načrtáva sebaochopenie kresťanov ako „kontrastnej spoločnosti“, čo môže prispieť k obnove človeka ako osoby, unaveného krachom modernity i zmätkom postmodernej kultúry v dohasínajúcej epoche liberalizmu.

Monika M. Przybysz, vedúca katedry PR a marketingovej komunikácie Inštitútu Mediálnej výchovy a novinárstva Univerzity Kardinála Štefana Wyszyńskiego vo Varšave, hovorila na tému *Modely komunikácie Katolíckej cirkvi v sociálnych médiách v kontexte Ježišovho modelu komunikácie*. Citujú J. P. Foleyho hovorí o potrebe prispôbiť sieť pre potreby Cirkvi – jednej, svätej, katolíckej a apoštolskej, čo je možné, len ak aj internet bude „jeden, svätý, katolícky a apoštolský“. To je úloha tých, čo internet používajú, i technológií napomáhajúcich vytváranie virtuálnych komunít. Ježiš adresoval svoje posolstvo trom kategóriám recipientov jeho komunikácie: jednotlivcom a apoštolom pri osobných stretnutiach, uzatvorenej skupine učeníkov a zástupom. Do rovnakých kategórií možno začleniť aj používateľov sociálnych médií, v ktorých tiež jestvujú tri platformy dialógu: s voľným prístupom pre všetkých; skupinám alebo s obmedzeným prístupom (*a closed board*), ako aj jednotlivcom (*private messages*). Autorka prezentuje, ako tieto Ježišove modely fungujú v neutrálnych i krízových modelových situáciách.

Vplyvu médií na náboženský život človeka sa venovala Marcela Lančaričová z Fakulty sociálnych vied UCM v Trnave. S poukazom na vplyv médií prezentuje vyjadrenia pápežov, ktorí majú vo všeobecnosti pozitívny postoj k médiám a vo svojich príhovoroch vyzývajú využívať možnosti médií na šírenie radostnej zvesti a rozvíjanie nielen intelektuálnej stránky človeka, ale aj jeho duchovnej dimenzie. Zaoberá sa vplyvom a participáciou masmédií na náboženskom živote človeka, ich možnosťami a tiež pozitívnym vplyvom, ako aj ohrozeniami súvisiacimi s ich využívaním v rámci praktizovania viery.

Alžbeta Dufferová z Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v príspevku *Pravda – spôsob trafiť do cieľa a kresťanstvo v médiách* stavia na zásade jedinej pravdy, ale mnohých ciest k nej, vrátane rizika minúť ju alebo sa jej vyhnúť. Hľadá odpoveď na otázku, či aktuálne dominujúca rozporupnosť je výsledkom cielenej manipulácie určitých záujmových skupín alebo výsledkom

vážnejšieho stupňa straty zmyslu pre realitu, ohrozujúcej duchovný, duševný a telesný rozvoj jedinca i spoločnosti. Autorka porovnáva a hodnotí niektoré aktuálne témy ako ideologizovanie, percepcia slobody, moderné otroctvo človeka, jeho sila a slabosti.

V štúdií „*Mat*“ či „*byť*“: *dilemy dnešnej elektronickej mediálnej produkcie* jej autorská dvojica Lenka Regrutová a Juraj Rusnák z Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove analyzujú produkciu súčasných elektronických médií vo svetle ziskov (ale aj strát) pri hľadaní hodnoty dôstojnosti človeka. Vo svojej štúdií sa usilujú indikovať napätie v gnozeologickej perspektíve fungovania médií (fenomén rýchlosti ako dôsledok ambientnej komunikačnej situácie), ale poukazuje aj na axiologické súradnice tejto transformácie (hľadanie obrazu hodnoty kvality človeka v „spoločnom dome“). Tieto tendencie dokumentujú na produkcii televíznych programov pre detské publikum.

Aleš Pištora z Vyššej odbornej školy publicistiky v Prahe reflektuje tému *Obraz kresťanstva versus svedectvo evanjelia*. Vychádzajúc z tvrdenia, že fáma (dnes skôr tzv. „fake new“) nemusí byť nutne nepravdivá, autor stavia hypotézu založenú na fakte, že jedna z najrozšírenejších fám, doteraz ani nepotvrdená, ani nevyvrátená, je správa o Ježišovom zmŕtvychvstaní. Na záver autor konštatuje, ako na rozdiel od ostatných fám evanjeliou zvest sprevádza zaručené svedectvo apoštolov a kladie si otázku, „či sa zo spoločnosti, ktorá sa stáva čoraz viac mediálna, nevytratil práve takýto svedok? Nezostáva nám namiesto evanjeliového svedectva len „obraz náboženstva?“

Terminologickým otázkam kresťanského jazyka v súčasnosti venuje pozornosť Eva Ďurková z Katedry všeobecnej a aplikovanej etiky FF Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Podľa nej je jedným z najaktuálnejších problémov súčasného kresťanstva vyprázdnenosť a sprofánenie tradičných kresťanských výrazov. Pri hľadaní východísk konštatuje, že hovoriť na najvšeobecnejšej rovine o Bohu znamená konceptuálne vyjadrovať to, čo vlastnou povahou nie je konceptuálne vyjadriteľné. Majstrami tejto myšlienky boli existencialisti 20. storočia. Autorka konfrontuje ich myslenie a hľadá, v čom je dodnes aktuálny pre kresťanský jazyk. Peter Kondrla z tej istej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre nadväzuje hľadaním *Možnosti komunikácie náboženských hodnôt* a analyzuje spôsoby, akými možno hovoriť o náboženských hodnotách a ich komunikácii. Navrhuje odlíšiť hodnoty náboženské od hodnôt spoločenských a sledovať, či je možné intímny rozmer osobného vzťahu vyjadriť v adekvátnych pojmoch a pomocou týchto pojmov aj komunikovať. Na základe konkrétnych zistení sleduje, akú úlohu tu môžu mať a reálne aj zohrávajú médiá. Viera Štefancová z Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave obohacuje diskusiu o tému *Súčasný trendy v prejavocho viery a náboženstva v spoločnosti*. Viera a náboženstvo patrí podľa nej k významným zdrojom sociálneho kapitálu, nakoľko stále operuje najvyššou dôverou občanov. Pýta sa, ktoré hodnoty vo vzťahu k náboženstvu, viere a veriacim v súčasnosti spôsobujú, že dôvera v Cirkev ako morálnu oporu a autoritu v spoločnosti klesá a narastá podiel viery v nekresťanské koncepty a vymedzovanie sa oproti ostatným náboženstvám (najmä islamu). Na základe výskumu EVS prezentu-

jeme niektoré problémy prejavov viery a náboženstva v spoločnosti, ktoré by svetské a najmä verejnoprávne médiá mali v istej miere nastolovať.

b) Konkrétne otázky mediálneho obrazu Cirkvi

Na otázky, či *Katolícka cirkev môže dnes ešte niečo povedať mainstreamovým médiám*, odpovedá štúdia Tlačového strediska Českej biskupskej konferencie. Ide o prípadovú štúdiu na základe celoštátneho stretnutia mládeže v Olomouci v auguste 2017. Nela Fabiánová skúma, či mainstreamové médiá informujú len o formálnych skutočnostiach, alebo aj o zmysle tejto akcie a jej poslaní. Podrobne skúma, čo konkrétne novinárov zaujímalo.

Obraz kresťanských cirkví v slovenských médiách prezentuje Imrich Gazda z Katedry žurnalistiky FF Katolíckej univerzity v Ružomberku. Analyzuje témy, ktoré v slovenských médiách rezonovali v poslednom období – či už celosvetového charakteru (napr. pápežova úvaha o zmene v modlitbe Otče náš) alebo miestneho (napr. aktuálne dianie v kauze Bezák či prípad evanjelického teológa Ondreja Prostredníka). Autor skúma, ako slovenské médiá a ich novinári vnímajú jednotlivé cirkvi, ale tiež kresťanské náboženstvo ako celok.

Portál Hlavné správy a posolstvo Holandského katechizmu skúma Eva Orbanová z Trnavskej univerzity. Autorka hľadá v dnešnom globalizovanom virtuálnom priestore jednak prienik či vplyv ideí, ako aj zjavnú kontrapozíciu s rétorikou a posolstvom Holandského katechizmu. Spomedzi viacerých diskutabilných, častokrát i protirečivých bodov tento katechizmus podľa autorky akcentuje prvky náboženskej tolerancie miestami prerastajúcej až do synkretizmu, marxistického humanizmu, verbálneho sponchybnovania Zjavenia, zázrakov, života svätých, atď. Za virtuálne teritórium si autorka vybrala webový portál slovenského konzervatívneho denníka Hlavných správ. Explicitne bol prienik myšlienok tohto katechizmu do kresťanského povedomia natoľko významný, že sa sekundárne odrazil i v poklese praktizujúcich veriacich, predovšetkým v krajine svojho vydania. Reagujúc na tento klesajúci trend je možné uvažovať o virtuálne – globálnej prítomnosti jeho posolstva i na Slovensku.

Majetkové vyrovnanie s cirkvami a ideológiu v dobovej mediálnej reflexii prezentuje David Klimeš z Fakulty sociálnych vied Univerzity Karlovej v Prahe. Politické i mediálne strety pred prijatím zákona o majetkovom vyrovnaní i po ňom poukazujú nielen na doposiaľ neukončený spor vo verejnom priestore, ale aj stret ideológií v boji o verejnú mienku. Štúdia využíva koncept ideologických módov Johna B. Thompsona, ktoré na operačnej úrovni udržujú dominantnú ideológiu: legitimizácie, disimulácie, unifikácie, fragmentácie a reifikácie. Kritickou diskurzívnou analýzou text skúma dobový diskurz v médiách a rekonštruje, aké ideologické postupy využívali jednotlivé názorové prúdy v súboji o chápanie majetkového vyrovnanie s cirkvami.

Na ďalšie parciálne problémy reagovali aj nasledujúce príspevky. Karol Lovaš z Fakulty sociálnych vied UK v Prahe uviedol tému „*Vulgárny*“ a „*bulvárny*“ Boh. *Mediálna politika podľa Krista*. Ján Mičko z Katedry spoločenských vied Technickej univerzity v Košiciach hovoril o *Možnosti náboženskej komunikácie v prostredí chasidov*.

Miroslava Psárová z Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove načrtla *Obraz kresťanstva v spravodajstve sekulárnych slovenských televízií*. Tereza Pavelcová z Fakulty sociálnych vied UK v Prahe ponúkla konštruktívnu alternatívu v príspevku *Pravda evanjelia ako protijed fake news*. Emanuel Orbán z Vysokej školy obchodnej a hotelovej v Brne rozoberal tému *Medializácia religiózných špecifík cestovného ruchu v obci Topoľčianky*. Tému *Dialóg – alebo barikády? Čo podľa slovenských novinárov viac prospieva náboženským posolstvám vo verejnom diskurze* venuje svoj príspevok Terézia Rončáková z Fakulty žurnalistiky FF Katolíckej univerzity v Ružomberku.

ThLic. Marián Gavenda, PhD.
Univerzita Komenského v Bratislave
Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta
Kapitulská 26
814 58 Bratislava
gavenda@rcc.sk